

”TIE ON PITKÄ JA KIVINEN”

Korvaushoitopotilaiden ajatuksia hoidosta ja elämästä

Korvaushoidot ovat pitkiä. Haastattelututkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten potilaat kokevat hoidon ja tavoittelevatko he vieroittautumista korvaushoitolääkkeestä.

Suomalaiseen korvaushoitomalliin on perinteisesti liittynyt vahvasti lääkkeellisen hoidon lisäksi psykososiaalinen kuntoutus. 2000-luvun loppua kohden perinteisen kuntouttavan hoidon rinnalle näyttää kehittyneen karkeasti jaoteltuna kaksi uutta kuntoutukseltaan kevyempää mallia. Hyvin hoidossa edistyneet siirtyvät vähän hoitokontaktia sisältävään hoitoon, joka toteutetaan joko apteekista tai klinikalta haettavalla lääkkeellä. Potilaat, joiden tavoitteena ei arvioida olevan päihitteettömyys, siirretään ns. haittoja vähentävään hoitoon. Siinä keskitytään käytännössä päivittäiseen lääkkeenhakuun klinikalta.

Korvaushoidon käytäntöihin vaikuttavat hoitohenkilökunnan lisäksi poliitikot ja muut korvaushoidon rahoittamisen kanssa tekemissä olevat henkilöt. Miten korvaushoitopotilaat kokevat hoitonsa ja mitä he tavoittelevat hoidolta?

Haastattelimme yhteensä 74 eteläsuomalaista korvaushoitopotilasta (keski-ikä 33 vuotta, miehiä 75 %) vuonna 2009. Haastatteluun osallistui sekä vasta hoitonsa aloittaneita että pitkään hoidossa olleita. Haastattelujen pohjana olivat EuropASI-kysely ja Salmela-Aron tavoitteellisuuskysely. Lisäksi kysyttiin mielipiteitä korvaushoidosta.

Valtaosa koki elämäntilanteensa parantuneen

Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että korvaushoido oli vastannut heidän odotuksiaan vähintään kohdallaisesti. Puolet koki sen vastanneen odotuksia jopa erittäin hyvin. Yhdeksänkymmentä prosenttia koki elämäntilanteensa muuttuneen parempaan suuntaan hoidon aikana. Positiivinen muutos esitettiin usein radikaalina, moni uskoi olevansa vielä hengissä vain hoidon ansiosta. Tosin hoidossa nähtiin myös ongelmia. Potilaiden mielestä haitat hoidossa liittyivät hoidon sitovuuteen ja jonotusaikoihin. Potilaita nähtiin olevan hoidossa myös väärin perustein.

Ei tän (hoidon) kanssa voi tehdä samaan aikaan mitään. Hirveesti oisin halunnut, kaikki jäi pystyyn.

Että sit mä oon tän kanssa naimisissa. (Nainen, 30+, hoidossa yli 5 vuotta)

Jotkut ei oo koskaan heroiiniä tai subutexiä nähnyt ja vie toisten paikat eestä. Tekivät vaan itelleen karhunpalveluksen, että piripäistä tuli sitten opiaattiorjia. (Mies, 30+, hoidossa alle 2 vuotta)

Elämän perusasiat haluttiin saada kuntoon

Korvaushoitolääkkeestä vieroittautumista tavoitteli 64 prosenttia potilaista. Sen koki tärkeimmäksi tavoitteeksi hoidossa 38 prosenttia. Lopettamistavoite oli ollut alun perin joillekin syy hoitoon tulemiseen. Toinen usein mainittu syy oli itse lääke.

Ei se, kun on ollut hoidossa monta vuotta kiinni, niin se ei auta tai päihdytä millään tavalla. Mutta kuitenkin sen mieltää päihiteeksi jollakin tavalla, ja siksi se on pakko olla pois. Muuten ei oo itsensä kanssa sujut. (Mies, 30+, hoidossa yli 5 vuotta)

Vaikka useat halusivat vieroittautua korvaushoitolääkkeestä, vain 18 prosentilla tavoite oli tulevan kahden vuoden sisällä. Lääkkeestä vieroittautuminen sijoitettiin kauas tulevaisuuteen. Elämän tulisi olla ensin muilta osin kunnossa.

Mulla pitää olla niin hyvä putki alla ilman mitään oheiskäyttöä, tavallaan nää elämän rakenteet ihan eri mallilla, ehkä työ, opiskelu. Toivottavasti se parisuhde. (Mies, 30-, hoidossa alle 2 vuotta)

Potilaiden tärkeimmät laajemmin elämää koskevat tavoitteet koskivat juuri näitä perusrakenteita: työtä ja opiskelua (40 %), terveyttä (12 %), perhettä (26 %) ja elämän yleistä tasapainottamista (22 %). Kolmasosa oli valmistunut ammattiin. Vain viidesosa kertoi olevansa osa-aika- tai kokopäivätyössä. Lisäksi monet kertoivat muista sosiaalisista ongelmista, kuten veloista, mielenterveysongelmista ja päihteistä.

Potilaat kaipasivat elämälleen vakautta.

POTILAIDEN (N=70) ARVIO ELÄMÄSTÄÄN ERI ELÄMÄN OSA-ALUEILLA ENNEN HOIDON ALKUA JA HAASTATTELUHETKELLÄ

	MUISTIKUVA TILANTEESTA ENNEN HOITOA	TILANNE HAASTATTELUHETKELLÄ
Rikokset ja tuomiot	7,0	9,2
Alkoholin käyttö	7,2	8,6
Muiden päihteiden käyttö	5,6	8,6
Psyykinen terveys	6,2	8,1
Perhe- ja ihmissuhteet	6,2	8,1
Fyysinen terveys	6,3	7,6
Työ, toimeentulo ja talous	5,4	6,3

Bentsoista luopuminen koettiin vaikeaksi

Haastatelluista 89 prosentilla oli myös bentsodiatsepiinilääkitys. Siitä vieroittautumista tavoitteli 37 prosenttia potilaista, joista 24 prosenttia seuraavan kahden vuoden aikana. Monet kertoivat lääkityksen liittyvän muuhun sairauteen, osa taas kertoi bentsodiatsepiineista luopumisen tuntuvan vaikeammalta kuin opioideista luopumisen. Haastatteluissa tuli esiin, että hoitohenkilökunta oli tuonut esiin luopumisen bentsodiatsepiineista, ja asiasta oltiin usein eri mieltä.

Ongelmissa huolimatta keskimäärin potilaat arvioivat, että heidän elämänsä oli vakiintunut ja positiivista muutosta oli tapahtunut useilla elämäntilanteilla (taulukko). Muutos oli tilastollisesti merkitsevä eli poikkesei sattumasta jokaisella kysytyllä elämän osa-alueella. Suurimman muutoksen potilaat kokivat tapahtuneen rikollisuuden ja huumeidenkäytön kohdalla. Hankalimmaksi koettiin työ ja toimeentulo. Siinä myös muutosta oli tapahtunut vähiten.

Ja tietysti se, että on oppinut katsomaan uusilla silmillä tota maailmaa mikä tuolla ulkopuolella on. Kaikki se ylimääräinen säätäminen on jäänyt pois. Se vakaas mikä siitä on tullut, niin paistaa joka puolella. (Mies, 30-, hoidossa yli 5 vuotta)

Työelämään toiveissa lisää vaihtoehtoja

Korvaushoidon on todettu kestävän Suomessa pitkään. Haastattelujen perusteella suuri osa korvaushoitopotilaista haluaa vieroittautua korvaushoitolääkkeestä. Kuitenkin haastatteluhetkellä harva piti tavoitetta ajankohtaisena. Erityisesti potilaat vaikuttivat kaipaavan elämälleen vakautta, joka näyttäisi määrittävän ”tavallisten asioiden” kautta. Potilaiden elämän tavoitteiden ja todellisuuden kohtaaminen on suuri haaste korvaushoitajärjestelmälle. Useimpien potilaiden on vaikea löytää työtä. Kuten eräs haastatettava asian ilmaisi: *Vaikka olen nuori vielä, niin silti mä oon jo pitkäaikaistyötön.*

Jotta elämä olisi kunnossa ja hoito voitaisiin lo-

Suuri osa korvaushoitopotilaista halusi vieroittautua korvaushoitolääkkeestä.

pettaa, potilaalla tulisi olla elämässä suunta ja tulevaisuuden tulisi näyttää vakaalta. Potilaat olivat myös kokeneet elämäntilanteensa korvaushoidon myötä kohentuneen. Kurssi-, työharjoittelu- tai päättyölyllistäminen ei näytä tarjoavan elämään haastateltavien toivomaa pitkäjänteisyyttä, vaan se jättää ihmisen epävarmuuden tilaan. Jotta korvaushoito ei jäisi loppuelämän kestäväksi hoidoksi, tukityöllisyysmallien tulisi olla pidempikestoisia ja ryhmä- tai muuta mielekästä toimintaa pitäisi olla mukana nykyistä enemmän.

Olisi tarvetta selvittää, kohtaavatko potilaiden ja henkilökunnan tavoitteet hoidon lopettamisen osalta. Viimeaikainen trendi ohjata yhä useampi korvaushoitopotilas pois psykososiaalisen kuntoutuksen piiristä ei tee tämän tavoitteen saavuttamista ainakaan helpommaksi. |

LISÄÄ AIHEESTA:

TEEMU KASKELA: Haaveena normaali elämä: tutkielma opioidikorvaushoitopotilaiden hoitoa koskevista mielipiteistä, hoidon tavoitteista ja psykososiaalisesta tilanteesta. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto 2011. Luettavissa myös internetistä.

Yhteiskuntapolitiikan yo Teemu Kaskela, FT Tuuli Pitkänen ja YTT Jouni Tourunen työskentelevät tutkijoina Järvenpään sosiaalisairaalan tutkimusyksikössä. Kursivoidut kohdat ovat sitaatteja haastatelluilta korvaushoitopotilailta.

TUTKITTUA-palstalla Järvenpään sosiaalisairaalan tutkimusyksikön työntekijät kertovat ajankohtaisista hankkeista ja aiheista.